

2019

GLOBÁLNÍ MONITOR STÁTNÍHO DLUHU

Globální monitor státního dluhu 2019 je výňatkem z

Schuldenreport 2019

společné publikace

Jubilee Germany / erlassjahr.de - Entwicklung braucht Entschuldung e.V.
a Bischöfliches Hilfswerk MISEREOR e.V.

vydaného 3. dubna 2019

Entwicklung braucht Entschuldung e.V.

Carl-Mosterts-Platz 1

40477 Düsseldorf

Germany

tel: +49 211 / 4693-196

fax: +40 211 / 4693-197

email: buero@erlassjahr.de

www.erlassjahr.de

České vydání:

Ekumenická akademie, z. s.

Sokolovská 50

186 00 Praha 8

Tel.: +420 272 737 077

www.ekumakad.cz

Rok vydání: 2019

Překlad: Tomáš Bíla

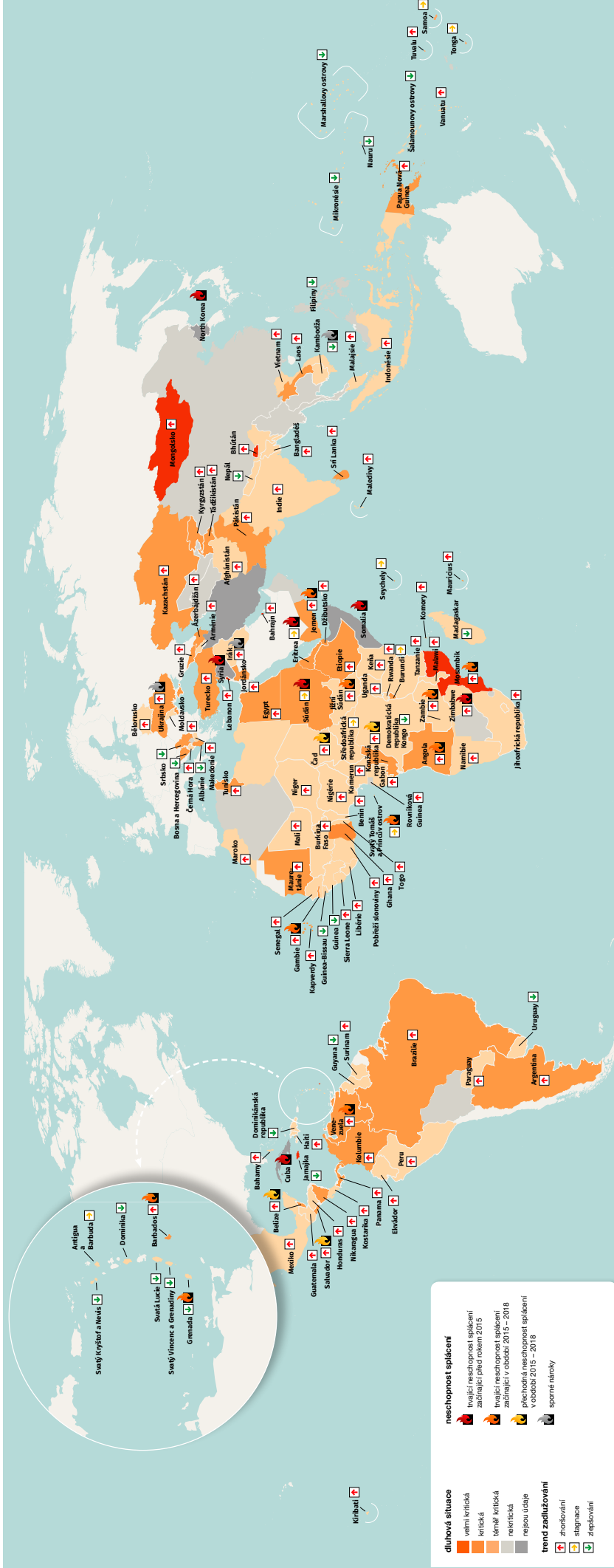

Podpořeno
Evropskou unií

Publikace vznikla v rámci projektu Citizens for Financial Justice podpořeného Evropskou unií. Obsah je zcela na odpovědnosti Ekumenické akademie a nemůže tak být považován za stanovisko Evropské unie.

Globální dluhová situace

Mapa zobrazuje dluhovou situaci kriticky zadlužených zemí na globálním Jihu, trend zadlužování a neschopnost splácení u jednotlivých zemí.

Globální monitor státního dluhu

V současnosti je 122 zemí globálního Jihu ve stavu kritické zadluženosti

Jürgen Kaiser

Globální zadluženost dosahovala už roky dramaticky vysoké úrovně, ale zároveň stále narůstala. V posledních letech se situace ve třech čtvrtinách kriticky zadlužených zemí nadále zhoršovala. Tuto globální dluhovou krizi pohání nadměrné úvěrování chudších zemí. Rostoucí úrokové sazby a padající ceny komodit přivedly už 17 zemí k neschopnosti splácet.

1. Dluh na globálním Jihu

Zpráva o zadluženosti posuzuje státní dluh země podle pěti indikátorů, které porovnávají veřejný a vnější dluh s ekonomickým výkonem (viz tab. 1 na zadní obálce). Pokud není uvedeno jinak, všechny uvedené údaje se vztahují k referenčnímu datu 31. 12. 2017. Čím vyšší jsou zkoumané indikátory, tím je zadluženost považována za kritičtější. Pokud země překročí mezní hodnoty odvozené ze zkušenosti, jsou rozřazeny do tří stádií předluženosti (viz tab. 2). Metodologie, podle které je zadluženost zemí označována jako „téměř kritická“, „kritická“ a „velmi kritická“, je detailně popsána na straně 12 (viz rámeček „Metodologie k článku ‚Zadlužené země světa‘“).

V 75 z posuzovaných zemí je dluhová situace téměř kritická, v dalších 40 zemích je kritická či dokonce v 7 zemích velmi kritická.

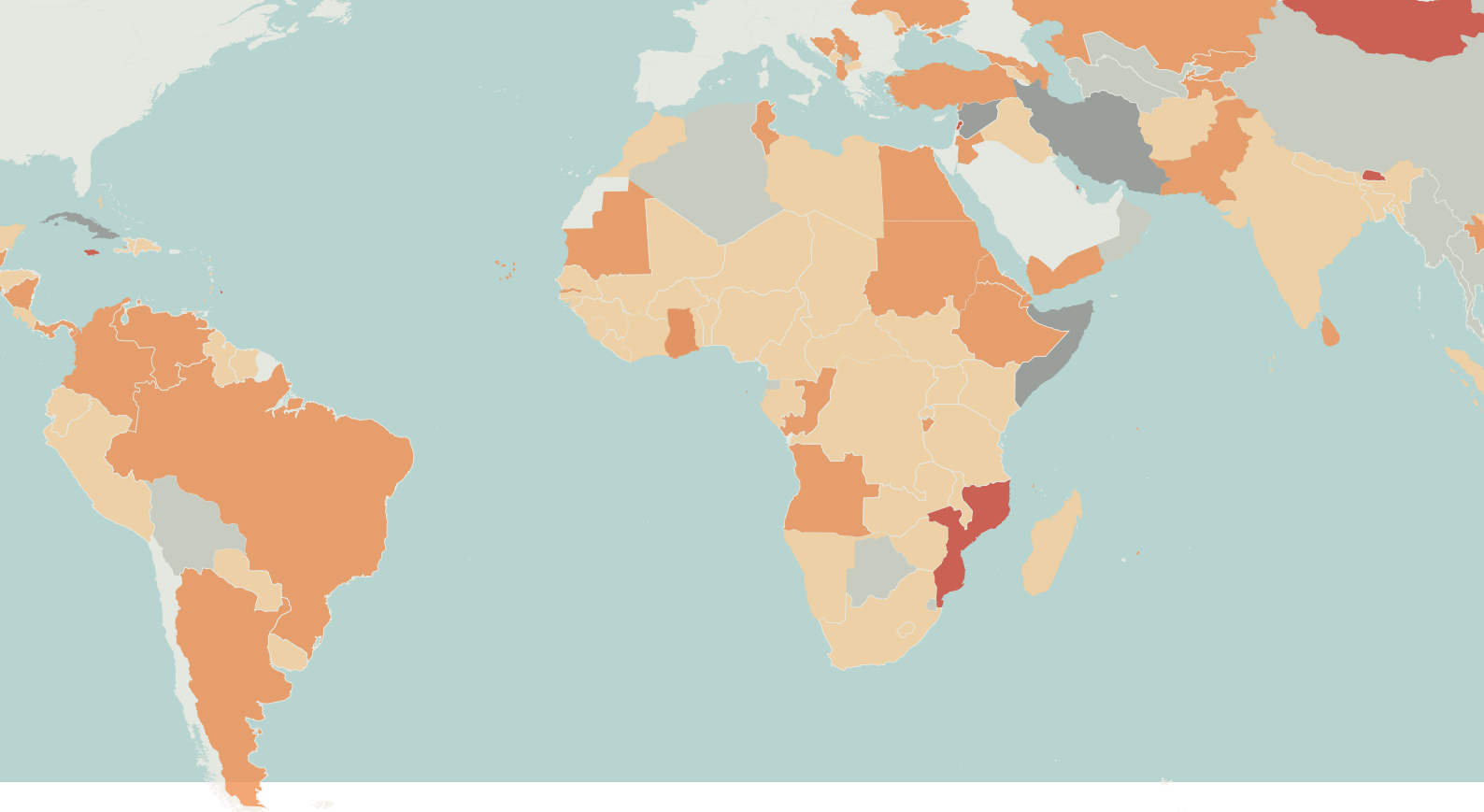
V současnosti je ze 154 posuzovaných zemí¹ kriticky zadluženo 122, tedy téměř 80 % (viz graf 1). Jen 24 z posuzovaných zemí vykazuje konzistentně bezproblémové indikátory. U zbývajících osmi zemí nebyly dostupné analyzovatelné údaje. Z globální perspektivy je v 75 z posuzovaných zemí – tedy přibližně v polovině – dluhová situace téměř kritická, v dalších 20 procentech (ve 40 zemích) je kritická či dokonce (v 7 zemích) velmi kritická.

Téměř ve třech čtvrtinách ze 122 kriticky zadlužených zemí se většina dluhových indikátorů zhoršila.

Počet kriticky zadlužených zemí se tedy během roku 2017 mírně zvýšil ze 119 na 122. Za kriticky zadlužené země jsou považovány ekonomiky, ve kterých hodnota nejméně jednoho dluhového indikátoru přesáhla alespoň ten nižší ze tří možných limitů (viz tab. 2) nebo které byly Mezinárodním měnovým fondem (International Monetary Fund - IMF) certifikovány jako středně či významně ohrožené předlužeností. Jen Lesothu se podařilo stav ve srovnání s předchozím rokem zlepšit, takže jeho zadluženost je možné hodnotit jako nekritickou.²

¹ V současné analýze bylo posuzováno 154 zemí. Ze 194 nezávislých států a teritorií, které jsou členy Organizace spojených národů, nebylo zahrnuto 40 zemí, které jsou členy EU nebo OECD. Jen Mexiko bylo do studie zahrnuto i přes členství v OECD, a to pro jeho výjimečný historický význam.

² Libye byla ve zprávě o zadluženosti za rok 2018 uvedena jako země s kritickou úrovní zadlužení, ovšem na základě velmi slabých dat. Pro spolehlivou klasifikaci za rok 2017 nejsou dostupné údaje.

Téměř ve třech čtvrtinách ze 122 kriticky zadlužených zemí se většina dluhových indikátorů zhoršila. V jedné čtvrtině se všech pět zkoumaných indikátorů zhoršilo o více než 10 procent ve srovnání se stavem před čtyřmi lety.

Jak je vidět na mapě na přední obálce, v sedmi zemích je momentálně zadluženost považována za „velmi kritickou“. Jsou to Bhútán, Mongolsko, Gambie, Kapverdy, Jamajka, Bahrajn a Libanon.

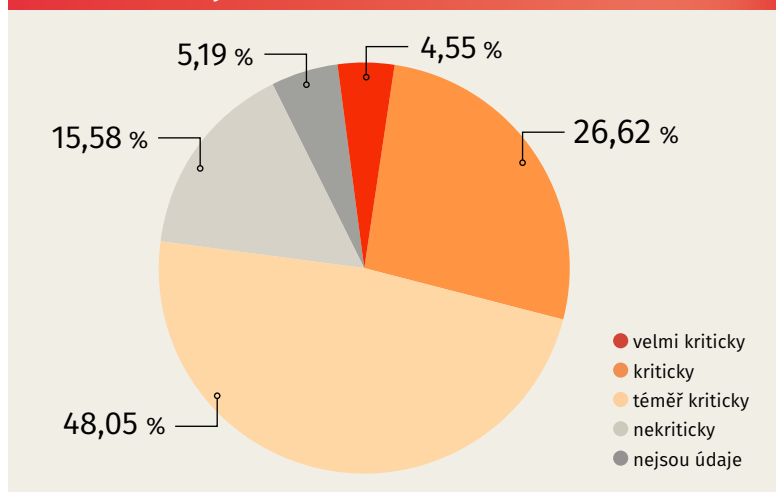
1.1 Nové kriticky zadlužené země

V pěti zemích se zadluženost ve srovnání s předchozím rokem zhoršila do té míry, že jsou nyní hodnoceny jako kriticky zadlužené. Jde o Irák, Filipíny, Nauru, Rovníkovou Guineu a Bahrajn.

Zatímco v prvních čtyřech uvedených zemích je stav jen „téměř kritický“, situace v **Bahrajnu** je mnohem dramatičtější. Za pouhý jeden rok se míra zadlužení posunula na „velmi kritické“. Bahrajn patří spolu se sousedními zeměmi bohatými na ropu mezi státy s vysokým příjmem, ovšem klesající cena ropy za pouhých několik let navýšila jeho státní dluh v poměru k výkonu ekonomiky z 10 na téměř 90 procent.

Jen 24 z posuzovaných zemí vykazuje konzistentně bezproblémové indikátory.

Graf 1: Kriticky zadlužené země ve světě

Tab. 2: Úroveň předluženosti (v procentech)

	bez rizika	první stupeň	druhý stupeň	třetí stupeň
veřejný dluh HND nebo HDP	< 50	50-75	> 75-100	> 100
veřejný dluh roční příjem státního rozpočtu	< 200	200-300	> 300-400	> 400
vnější dluh HND nebo HDP	< 40	40-60	> 60-80	> 80
vnější dluh roční příjmy z vývozu	< 150	150-225	> 225-300	> 300
dluhová služba roční příjmy z vývozu	< 15	15-22,5	> 22,5-30	> 30

Státní dluh **Iráku** je hodnocen pouze jako „téměř kritický“, ale pohybuje se na horní hranici této kategorie. Kromě poměru veřejného dluhu k výkonu ekonomiky v roce 2017 se nejvíce zhoršil indikátor zahraniční dluhové služby v poměru k příjmům z vývozu, který nyní při hodnotě téměř 50 procent jednoznačně dosahuje kritické úrovně. Je to způsobeno prudkým poklesem ceny ropy, která představuje přibližně 80 procent příjmů z vývozu a zároveň asi 85 procent příjmů státního rozpočtu.

Filipíny, které podle kategorizace Světové banky patří mezi země s nižším příjmem na hlavu, představovaly kolem roku 2000 ukázkový případ pochybného zadlužování. Například půjčka na vybudování jaderné elektrárny v oblasti seismického zlomu z doby Marcosovy diktatury je učebnicovým příkladem nelegitimního dluhu. Země svou situaci zlepšila mimo jiné tím, že zákonem upřednostnila dluhovou službu před všemi ostatními výdaji (zákon o automaticky vyhrazené částce). Následkem těchto opatření byla na jedné straně dramatická sociální polarizace a na druhé straně poměrně dobrý rating na mezinárodních kapitálových trzích („BBB“ ve Standard and Poor’s). V roce 2017 ovšem státní dluh narostl na více než dvojnásobek ročních příjmů kvůli nárůstu veřejných půjček a tím přesáhl, byť jen okrajově, příslušnou mezní hodnotu.

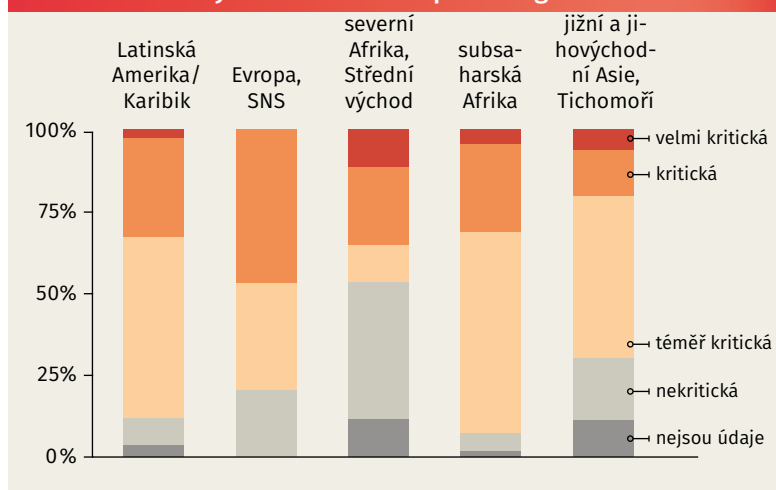
Předluženost zvláště silně postihuje oblast subsaharské Afriky a Latinské Ameriky / Karibiku.

V malém tichomořském ostrovním státě **Nauru**, který má pouhých 13 500 obyvatel, narostla zadluženost do výše 62 procent hrubého národního důchodu, čímž přesáhla dolní mez pro tento dluhový indikátor. Ačkoli nejsou dostupné žádné další údaje o zadluženosti, lze předpokládat, že zde nejde o závažný případ předluženosti. Nauru patří podobně jako **Rovníková Guinea** mezi země s vyšším středním příjmem. Po propadu ceny jejího hlavního vývozního produktu se na ropu bohatá africká země jen jedním z indikátorů veřejného dluhu dostala přes dolní mezní hodnotu.

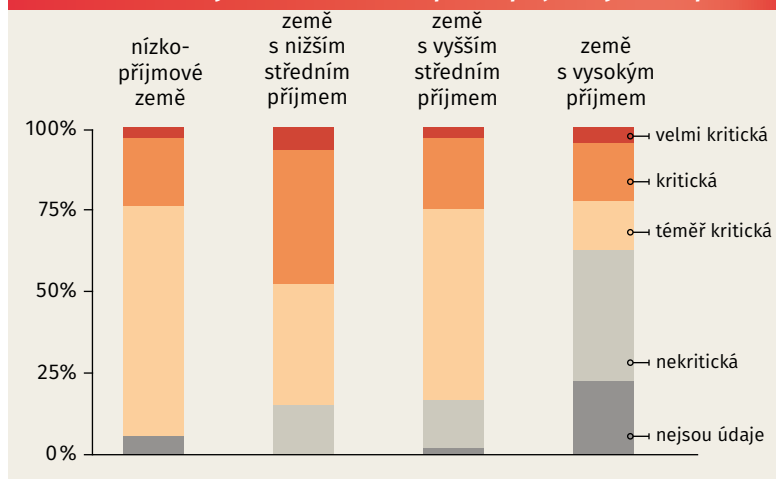
1.2 Dluhová situace a trend podle regionů

Při pohledu na jednotlivé regiony světa začíná být zřejmé, že dluhová krize zvláště silně postihuje oblast subsaharské Afriky a Latinské Ameriky / Karibiku (viz graf 2). V těchto regionech nenajdeme téměř žádnou zemi, jejíž zadluženost by nebyla kritická. V severní Africe a na Blízkém východě je naopak patrné, že jen necelá polovina zemí dosahuje kritické zadluženosti, ovšem tři čtvrtiny z těchto zemí jsou zadlužené „kriticky“ až „velmi kriticky“. Trend v regionu severní Afrika / Blízký východ je jasně patrný: Ve všech kriticky zadlužených zemích této oblasti se dluhová situace zhoršila.

Graf 2: Kriticky zadlužené země podle regionu

Graf 3: Kriticky zadlužené země podle příjmových skupin

Tabulka 3 – Platební neschopnost

 trvající neschopnost spláčení	 trvající neschopnost spláčení	 přechodná neschopnost spláčení	 sporné nároky
začínající před rokem 2015	začínající 2015 – 2017	začínající 2015 – 2017	
<ul style="list-style-type: none"> • Eritrea • Kuba • Severní Korea • Somálsko • Súdán • Sýrie • Zimbabwe 	<ul style="list-style-type: none"> • Angola • Barbados • Gambie • Grenada • Jemen • Jižní Súdán • Mosambik • Svatý Tomáš a Princův ostrov • Venezuela • Zambie 	<ul style="list-style-type: none"> • Belize • Čad • Konžská republika • Salvador 	<ul style="list-style-type: none"> • Irák • Kambodža • Ukrajina

1.3 Dluhová situace a trend podle příjmových skupin

Pokud posuzované státy seskupíme podle kategorizace Světové banky do příjmových skupin,³ je patrné, že ačkoliv kriticky zadlužené vysokopříjmové země mají vyšší dluhové indikátory, trend k eskalaci dluhové situace je tu nejnižší. Zároveň je v této skupině relativně málo kriticky zadlužených zemí (viz graf 3).

Přestože dluhová situace není v žádné ze 33 posuzovaných zemí s nízkým příjmem nekritická, je relativně neproblematická, protože 70 procent těchto zemí (zatím) dosahuje pouze „téměř kritické“ úrovně. Pro Somálsko a Sýrii nejsou k dispozici smysluplné údaje. Trend ke zhoršování je však v této skupině zemí nejvýraznější. Je to tím, že v této skupině jsou silně zastoupeny země, jež od roku 1996 těžily z rozsáhlého oddlužení v rámci Mnohostranné iniciativy na oddlužení nejvíce zadlužených chudých zemí (HIPC). V uplynulých letech si po příkrém snížení zadluženosti půjčovaly zvláště intenzivně (viz rámeček „Zvláštní postavení zemí HIPC“, str. 8).

1.4 Státy v platební neschopnosti

Nejdramatičtějším důsledkem dluhové krize, která se již léta zhoršovala, je to, že velké množství států

již zčásti či úplně přestalo splácet své závazky (viz tab. 3). Platební neschopností se označuje stav, kdy stát se splácením svých závazků promeškal dojednanou lhůtu (zpravidla 30 dní) a vyhlásil bankrot, anebo pokud jej IMF nebo některá z významných ratingových agentur klasifikuje jako „v bankrotu“. Vzhledem k tomu, že se tento stav může relativně rychle změnit oběma směry, zachycuje tabulka 3 stav platný ke dni 31. 12. 2018.

Mezi státy neschopné splácet patří některé země, které se s insolvenčí potýkají už řadu let (pro tento účel déle než od roku 2015), například Zimbabwe již od poloviny 90. let minulého století. Do této kategorie patří také ty z nejvíce zadlužených chudých zemí (HIPC), které mají formálně přístup k oddlužovací iniciativě, ale nedosáhly jejího rozhodného bodu. To se týká Eritreje, Somálska a Súdánu. Do této kategorie dále patří země stojící mimo mezinárodní finanční systém jako Kuba a Severní Korea. A konečně v Sýrii neexistují záznamy o platbách ve prospěch většiny věřitelů od vyvrcholení občanské války.

17 zemí v současnosti nesplicí své závazky.

³ Světová banka rozděljuje státy do čtyř skupin podle jejich příjmu na hlavu: nízkopříjmové země (<995 \$), země s nižším středním příjmem (995 – 3 895 \$), země s vyšším středním příjmem (3 895 – 12 055 \$) a země s vysokým příjmem (> 12 055 \$).

v důsledku vnějších otřesů nebo politické nestability. Čtyřem z nich se podařilo začít své závazky znovu plnit díky dohodám o rozložení splácení, jako v případě Čadu s nadnárodní těžařskou firmou Glencore, anebo pomocí nových půjček, což byl případ Salvadoru, Konga a Belize.

Desítka zemí ovšem od počátku roku 2015 upadla do insolvence a ke dni 31. 12. 2018 v ní stále jsou. Gambie je specifickým případem, protože v roce 2018 se svými věřiteli nejprve vyjednala plán dlouhodobého splácení dluhu, ale později nebyla schopna jej naplnit, a tak je dnes IMF opět klasifikována jako „v bankrotu“. Počet zemí v přetrvávající platební neschopnosti, což je nejviditelnější vyjádření probíhající dluhové krize, se od průzkumu pro zprávu o zadluženosti z roku 2018 zdvojnásobil. V této skupině jsou zastoupené všechny níže popsané typy krizí, takže nelze očekávat, že by změnami vybraných parametrů, například cen

jednotlivých komodit, došlo k rychlému zlepšení situace.

Tři země – Kambodža, Irák a Ukrajina – jsou považovány za státy v platební neschopnosti, protože bez ohledu na svou schopnost splácet, odmítají uspokojit pohledávky svých věřitelů, protože je nepovažují za legitimní. Na Ukrajině jde o půjčku od Ruské federace poskytnutou za vlády bývalého proruského prezidenta Viktora Janukoviče. V Kambodži se jedná o financování z ještě vzdálenější minulosti, jmenovitě o půjčky americké vlády režimu generála Lon Nola v 70. letech 20. století. Irák a Kuvajt vedou spory o platnost pohledávek z dob vlády Saddáma Husajna a o interpretaci dohody o rozložení splátek z roku 2004.

Počet zemí v přetrvávající platební neschopnosti se od poslední zprávy o zadluženosti zdvojnásobil.

Rámeček: Zvláštní postavení zemí HIPC

V rámci mnohostranných iniciativ na oddlužení v 90. letech 20. století a první dekádě 21. století prošla skupina zemí (tzv. „nejvíce zadlužené chudé země“, Highly Indebted Poor Countries - HIPC) komplexním snížením zahraniční zadluženosti. Deklarovaným cílem této iniciativy Mezinárodního měnového fondu a Světové banky bylo umožnit těmto zemím přístup k novým úvěrům. Byla úspěšná: V posledních letech se řadě z těchto zemí podařilo poprvé umístit své státní dluhopisy na mezinárodním kapitálovém trhu.

Přestože v zemích HIPC dosud zůstává zadluženost relativně nízká, což je důsledkem nízké úrovně počátečního zadlužení, což bylo způsobeno zmíněným oddlužením – zadluženost u 26 zemí z 35 je hodnocena jako „mírně kritická“. U sedmi zemí je situace hodnocena jako „kritická“ a jen u dvou jako „velmi kritická“. Nicméně trend je u této skupiny zemí alarmující. Ve 30 z 35 zemí se situace za uplynulé čtyři roky zhoršila, v některých případech výrazně.

V 15 zemích HIPC se všech pět zde zkoumaných indikátorů zadluženosti zhoršilo aspoň o 10 procent. V loňském roce se to týkalo Etiopie, Mosambiku, Zambie, Libérie, Mauretánie, Nigeru, Ugandy, Kamerunu, Tanzanie, Haiti a Rwandy. Letos k nim přibyly Togo, Senegal, Niger, Čad, Burkina Faso a Benin.

Na rozdíl od jiných zemí na globálním Jihu zatím žádná z bývalých zemí HIPC nepřestala splácet úvěry svým věřitelům. Tyto země jsou ovšem zvláště citlivé na faktory, které krizi prohlubují. Mnohé z nich mají i nadále velmi málo diverzifikované hospodářství. Vnější faktory jako kolísání cen u těch několika málo vývozních komodit, které mají, v některých zemích ohrožují udržitelnost zadlužení. Názorným příkladem je Zambie, která byla postižena propadem ceny mědi a rozsáhlými půjčkami.

Kromě zemí uvedených v tabulce 3 jsou i další státy v prodlení s platbami bilaterálním veřejným či soukromým věřitelům. Nejsou v tabulce 3 jednotlivě uvedené, protože oproti většině výše uvedených případů tato prodlení nesouvisí s (potenciální) insolvenčí dlužníka, ale s absencí dohody mezi dlužníkem a věřitelem. Největší skupinu v této kategorii představují země HIPC, jejichž dohody o rozložení splátek zatím nebyly implementovány u všech veřejných i soukromých věřitelů. To v některých případech souvisí s problémy s placením. Obecně se však dá říci, že věřitel nemá zájem na regulaci, v jejímž rámci by se musel oficiálně zříci 90 procent svých pohledávek, a raději zůstává ve stavu přetrvávajícího nesplácení, aniž by se formálně své pohledávky zřekl.

Do této kategorie spadají i některé další země, z nichž většina momentálně nesplácí soukromé pohledávky. Tyto neregulované staré dluhy se pro dlužníka mohou stát výbušnými, pokud se věřitel rozhodne prodat je s velikou slevou tak zvaným „supím fondům“, které se následně prostřednictvím soudů sídlících ve třetích zemích pokoušejí zmocnit zahraničních aktiv dlužníka či jeho prostředků používaných v mezinárodních transakcích.

2. Spouštěče krize

Nic nenasvědčuje tomu, že by tato dluhová krize mohla odeznít „sama od sebe“, například nečekaným posílením hospodářského růstu v ohrožených nebo již insolventních zemích. Naopak, stejně jako v případě dluhových krizí z 80. a 90. let minulého století je globální ekonomika v současnosti nakonfigurována tak, že podporuje rozsáhlé úvěrování chudších zemí těmi bohatými. To bylo zapříčiněno poměrně nízkými úrokovými mírami v Severní Americe, Evropě a Japonsku a rostoucí potřebou financovat rozvoj infrastruktury za relativně slabého veřejného dohledu v zemích, které byly příjemci půjček. Tato kombinace tlaku na půjčování na globálním Severu a poptávky po půjčkách na globálním Jihu učinila z těchto investic, zejména v oblasti

rozvoje infrastruktury, populární volbu pro investory z bohatších zemí, kteří rádi berou příslibené výnosy jako hotovou věc. Jedině s úrokovými sazby, které se nabízejí v chudších zemích, lze dosáhnout zisků, které investiční fondy, banky a pojišťovny potřebují, aby naplnily své vlastní domácí závazky, například když v Německu vyplácejí Rieste-rovy důchody. V takové situaci se přehlíží riziko nesplácení úvěru – třeba proto, že se spoléhá na finanční pomoc ze strany IMF a dalších multilaterálních institucí – čemuž odpovídá velká ochota zahraničních věřitelů investovat v chudších zemích.

Kromě těchto ošidných okolností, kvůli kterým se mnohé země vystavují riziku, že nebudou schopné své dluhy splácet, anebo už se do takové situace dostaly, se v jednotlivých zemích projevují další faktory, jež riziko předlužení dále zvyšují. Děje se tak podle tří různých scénářů, které se v některých zemích pochopitelně mohou překrývat:

→ Těžbařské ekonomiky s velice úzkou exportní základnou

Jedná se o země, které jsou vysoce závislé na jedné nebo několika málo vývozních komoditách a v případě cenových otřesů pokrývají výpadek ve svých veřejných rozpočtech půjčkami ze zahraničí. Půjčky tohoto typu však téměř z definice slouží spíše k financování spotřeby než investic; splácení dluhu je pak nutné financovat z růstu někde jinde v ekonomice anebo úsporami v „měkkých“ veřejných výdajích, například ve školství a zdravotnictví. Příklady takových těžbařských ekonomik mezi nejvíce zadluženými zeměmi jsou Mongolsko, Venezuela, Zambie a Konžská republika. Bývá k nim řazen také Mosambik, který je ve zvláštní situaci (příjmy z vývozu zemního plynu budou realizovány až v budoucnosti).

→ Země s politicky ošidnou situací

V některých z nejvíce zadlužených zemí probíhají občanské války, nesplácejí své závazky a je jasné, že až v nich zavládne mír, budou potřebovat oddlužení. Mezi takové země patří například Sýrie a Jemen. Najdeme ale i celou řadu zemí s fun-

Globální ekonomika je v současnosti nakonfigurována tak, že podporuje rozsáhlé úvěrování chudších zemí těmi bohatými.

Při rozhodování o poskytnutí úvěru se riziko nesplácení přehlíží.

Kde všechno závisí na ropě:
Předlužením jsou zvláště silně
ohrožené státy, které jsou vysoce
závislé na jedné či několika málo
vývozních komoditách.

Dá se očekávat další zhoršování dluhové krize.

gujícími státními zřízením, ve kterých sice nezuří otevřená občanská válka, ale otřásají jimi vleklé či zvláště závažné politické krize. Kvůli tomu si dnes půjčují za velice nevýhodných podmínek a jejich schopnost splácet je velmi nejistá. Mezi takové země patří velmi kriticky zadlužený Libanon (jediná země, která letos všemi pěti indikátory spadá do nejhorší kategorie), Srí Lanka a Ukrajina.

→ Země vystavené působení vnějších otřesů mimo jejich kontrolu

Typickým příkladem této skupiny jsou země, které vlivem změny klimatu čelí dramaticky sílícím přírodním pohromám. Spadají sem téměř všechny malé ostrovní rozvojové státy (SIDS), přičemž nejdramatičtější je situace na Kapverdách, které už roky trpí suchem.

3. Výhled: Nejistota bude dluhovou krizi zhoršovat

Pokud se zde popsaná dluhová krize má v dohledné době zlepšit, bude muset nastat aspoň jedna z níže uvedených možností:

→ Země budou muset projít výrazným skokem v hospodářském růstu, což by jim jednak

umožnilo financovat současnou dluhovou službu a kromě toho by to ještě více otevíralo prostor pro rozvojové financování bez (vnějšího) zadlužení.

→ Zadlužené země budou muset refinancovat své stávající dluhy novými půjčkami poskytnutými za výrazně lepších podmínek.

→ Bude se muset výrazně vylepšit příjmová stránka rozpočtu – například nárůstem ceny komodit, které chudé země vyvážejí.

Není mnoho důvodů se domnívat, že by jakýkoli z těchto scénářů nastal v nejbližších dvanácti měsících. Pro globální ekonomiku je charakteristická spíše řada nejistot, u nichž lze očekávat, že dluhovou krizi ještě prohloubí:

V důsledku skokového zvýšení úrokové sazby americké centrální banky US Federal Reserve se čím dál více kapitálu, který vyhledával lukrativní investiční příležitosti na globálním Jihu, vrací do Spojených států. To má za následek, že refinancovat současnou dluhovou službu pomocí nových půjček je pro dotčené země čím dál dražší. To se ovšem týká především velkých rozvíjejících se ekonomik, méně pak těžce zadlužených nejchudších zemí, které získávají více financí z Evropy a Číny a zároveň více peněz z veřejných zdrojů.

Některé rozvíjející se ekonomiky prošly širokou hospodářskou a sociální krizí, která kromě jiného ovlivňuje jejich úlohu „alternativních motorů globální ekonomiky“. Tyto krize se mohou nepřímo dotknout také chudších zemí, pokud je připraví o investice do infrastruktury, investory či turisty z rozvíjejících se ekonomik jako Číny, Brazílie nebo Saudské Arábie, kteří v posledních letech přispívali k čistému přílivu zahraničního kapitálu do chudších zemí.

Zpomalení globálního obchodu pod vlivem americko-čínských obchodních sporů by rovněž mohlo vážně ovlivnit příjmovou stránku rozpočtu mnoha chudších zemí, například kvůli poklesu čínské poptávky po surovinách a primárních produktech.

Charakteristickým znakem nedávné vlny vývozu kapitálu do zemí s nízkým příjmem je velký podíl prodeje dluhopisů (v porovnání s tradičními bankovními

půjčkami). Ne všechny, ale značná část prodaných dluhopisů spadá svou (jednorázovou) splatností do prvních roků příštího desetiletí. To znamená, že v jednom okamžiku dospěje k datu splatnosti celá dávka dluhopisů. Za normálních okolností by vláda měla do této doby vyhradit kapitál v příslušné výši. Existuje však silné pokušení – zejména na rozhraní volebních období – nechat závazek splacení dluhopisů na případné následující vládě anebo doufat, že dřívější půjčky bude možné splatit pomocí dalších. V období rostoucích globálních úrokových sazeb však tato druhá možnost bude čím dál obtížnější.

S ohledem na toto očekávané zhoršování dluhové situace chudších zemí a na výpadky ve splácení, ke kterým již došlo, je dnes víc než kdy jindy důležité vytvořit mechanismus schopný vyrovnat se s dluhovou krizí. Panuje široká shoda o tom, že stávající procedury nejsou dostatečné. Ze strany věřitelů však nezní uspokojivá odpověď na otázku, co by je mělo nahradit.

Dnes je víc než kdy jindy důležité vytvořit mechanismus schopný vyrovnat se s dluhovou krizí.

Rámeček 1 - Metodologie k článku „Zadlužené země světa“

Dluhový monitor analyzuje **tři dimenze** dluhu:

- **dluhovou situaci**, tj. úroveň indikátorů zadluženosti k rozhodnému datu 31. 12. 2017,
- **trend**, tj. změnu v této dluhové situaci v průběhu čtyřletého období (2013-2017) a
- přechodné i trvalí **přerušeni** splácení dluhu v jednotlivých zemích.

Dluhové indikátory k analýze jsou:

$\frac{\text{veřejný dluh / HND nebo HDP}}{\text{veřejný dluh / roční příjem státního rozpočtu}}$	<p>Je vláda doma a v zahraničí zadlužená víc, než dovoluje celková výkonnost ekonomiky? Veřejný dluh zahrnuje explicitní i implicitní závazky veřejného sektoru – od ústřední vlády po státní podniky. Veřejný dluh zahrnuje také dluhy soukromých společností, za které se stát zaručil.</p>
$\frac{\text{vnější dluh / HND nebo HDP}}{\text{vnější dluh / roční příjmy z vývozu}}$	<p>Má ekonomika celkově víc finančních závazků vůči zahraničí, než dovoluje její výkonnost? Vnější dluh zahrnuje závazky veřejného i soukromého sektoru země vůči zahraničním věřitelům. Indikátor znázorňuje celkovou ekonomickou zátěž, tj. to, zda ekonomika produkuje dost zboží a služeb na to, aby mohla splácet svůj dluh.</p>
$\frac{\text{dluhová služba / roční příjmy z vývozu}}{\text{dluhová služba / roční příjmy z vývozu}}$	<p>Jsou vnější dluhy státu, občanů a společností tak vysoké, že vývozy nemohou zajistit dostatečný objem zahraniční měny na splácení dluhu? Ve většině případů není možné splácet zahraniční dluh v domácí měně. Dluhová služba vyžaduje získávání zahraniční měny vývozem, transfery ekonomických migrantů (remitencemi) nebo novými úvěry.</p>
$\frac{\text{dluhová služba / roční příjmy z vývozu}}{\text{dluhová služba / roční příjmy z vývozu}}$	<p>Je současná vnější dluhová služba státu, občanů a společností tak vysoká, že vývozy v současnosti negenerují dostatek zahraniční měny na splácení úroků a v daném roce splatných jistin? Tento indikátor vyjadřuje poměr ročních splátek jistiny a úroků k příjmům ze zahraničního obchodu. Vyplývá z něj, jestli roční dluhová služba – bez ohledu na celkovou míru zadluženosti – přesahuje aktuální výkonnost ekonomiky v daném roce.</p>

Pro každý z těchto pěti indikátorů jsou tři stupně rizika (viz tab. 2). Barevné pozadí hodnot v různých odstínech oranžové označuje stupeň rizika, se kterým hodnota koresponduje (viz tab. 1). Tmavě oranžově obarvená hodnota znamená, že byly přesaženy všechny tři mezní hodnoty, a danou hodnotu je proto nutno zařadit do třetího stupně rizika.

Na základě dluhových indikátorů se **dluhová situace země** řadí do jedné ze tří kategorií: téměř kritická, kritická a velmi kritická (viz mapa světa na str. 1 - 3). Součtem tří stupňů rizika u pěti dluhových indikátorů dostane každá země hodnocení od 0 do 15. Například pokud se země ve všech pěti indikátorech nachází na nejvyšším stupni rizika podle tabulky 2, tj. pokud u všech pěti indikátorů přesáhne všechny tři mezní hodnoty, dostane hodnocení 15. Kategorie jsou definovány následovně:

- 0-4 → mírně kritická
- 5-9 → kritická
- 10-15 → velmi kritická

Trend u každého dluhového indikátoru (viz tabulka 1) určuje, jestli se ve čtyřletém období mezi roky 2013 a 2017 změnil o více než 10 procent. Kromě toho byl pro každou zemi vypočítán agregovaný trend zadlužení (viz mapa světa). Pokud se v posledních čtyřech letech víc indikátorů zlepšilo, než zhoršilo, je celkový trend znázorněn jako pokles rizika. Pokud se víc indikátorů zhoršilo, než zlepšilo, má se za to, že se celková dluhová situace zhoršila.

Trvalí a přechodná neschopnost splácet podle tabulky 3 je rovněž znázorněna na mapě světa.

Tabulka 1 – země ohrožené dluhovou krizí (k roku 2017)

země podle regionu	Indikátor		veřejný dluh / HND nebo HDP		veřejný dluh / roční příjem státního rozpočtu		vnější dluh / HND nebo HDP		vnější dluh / roční příjmy z vývozu		dluhová služba / roční příjmy z vývozu		riziko předlužení dle IMF ²	
		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹
Jižní Asie, Jihovýchodní Asie, Tichomoří														
Afghánistán	7,0	—	27,7	—	12,1	▼	186,1	▲	4,1	▲				
Bangladéš	33,1	—	323,9	—	18,1	▲	120,1	—	5,5	—				
Bhútán	106,3	—	397,5	▲	113,3	▲	353,3	▲	10,5	—				
Filipíny	39,9	▼	204,2	▼	19,4	—	74,4	▼	11,3	▲				
Indie	71,2	—	347,3	—	19,8	▼	101,0	▲	10,1	▲				
Indonésie	28,8	▲	205,4	▲	36,0	▲	177,0	▲	34,0	▲				
Kambodža	30,4	—	142,1	▼	57,2	▲	73,1	—	3,9	▼				
Kiribati	26,3	▲	21,7	▲	ND		ND		ND					
Laos	63,6	▲	378,3	▲	90,8	—	248,6	▲	13,4	▲				
Malajsie	54,1	—	276,0	▲	69,5	—	115,6	▲	4,9	▼				
Maledívy	63,9	▲	220,1	—	32,2	▲	39,2	▲	5,1	—				
Marshallovy ostrovy	25,6	▼	37,7	▼	ND		ND		ND					
Mikronésie	24,5	▼	35,4	▼	ND		ND		ND					
Mongolsko	83,5	▲	285,9	▲	285,5	▲	410,7	—	56,2	▲				
Nauru	62,0	▼	ND		ND		ND		ND					
Nepál	26,4	▼	108,8	▼	20,1	—	165,7	—	8,5	—				
Pákistán	67,0	—	429,0	—	26,3	▲	286,0	▲	22,6	—				
Papua Nová Guinea	36,9	▲	204,1	▲	85,6	▼	169,0	▼	27,1	▲				
Šalamounovy ostrovy	9,4	▼	22,0	▼	28,6	▲	53,6	▲	3,9	▼				
Samoa	49,1	—	143,2	—	53,5	—	154,5	▼	8,9	▲				
Srí Lanka	79,1	▲	572,6	—	59,1	—	260,1	—	21,2	▲				
Tonga	ND		ND		39,1	—	121,3	▼	9,9	▲				
Tuvalu	37,0	▲	29,7	▲	ND		ND		ND					
Vanuatu	48,4	▲	153,8	▲	46,0	▲	ND		ND					
Vietnam	58,5	▲	248,2	▲	48,8	▲	45,7	—	5,9	▲				
Subsaharská Afrika														
Angola	65,0	▲	385,0	▲	31,6	▲	103,8	▲	13,4	▲				
Benin	54,6	▲	292,5	▲	31,3	▲	114,4	▲	4,2	▲				
Burkina Faso	38,1	▲	175,7	▲	25,0	▲	86,0	▲	3,7	▲				
Burundi	48,4	▲	368,7	▲	17,7	▼	245,5	▼	14,4	—				
Čad	52,5	▲	352,0	▲	31,9	▲	ND		ND					
Demokratická republika Kongo	18,1	—	174,1	▲	14,0	▼	38,3	▼	3,0	▼				
Džibutsko	31,8	▼	98,8	▼	112,5	▲	338,5	▲	11,1	▲				
Eritrea	131,2	—	890,5		ND		ND		ND					
Etiopie	54,2	▲	363,8	▲	33,2	▲	397,6	▲	20,8	▲				
Gabon	62,7	▲	382,1	▲	45,1	▲	116,6	—	ND					
Gambie	88,0	▲	459,5	—	65,9	▲	247,5	▲	16,9	▲				
Ghana	71,8	▲	410,8	▲	48,1	▲	106,2	—	10,4	▲				
Guinea	37,9	▲	246,5	—	14,3	▼	31,7	▼	1,4	▼				
Guinea-Bissau	53,9	▲	294,8	—	24,3	▼	87,8	▼	2,4	▼				
Jihoafrická republika	53,0	▲	187,5	▲	52,0	▲	160,4	▲	12,2	▲				
Jižní Súdán	62,7	▲	150,6	▲	ND		ND		ND					
Kamerun	36,9	▲	247,0	▲	30,3	▲	154,3	▲	10,7	▲				
Kapverdy	125,8	▲	441,8	—	104,4	▲	204,5	▲	5,9	—				

Tabulka 1, pokračování – země ohrožené dluhovou krizí (k roku 2017)

země podle regionu	Indikátor		veřejný dluh / HND nebo HDP		veřejný dluh / roční příjem státního rozpočtu		vnější dluh / HND nebo HDP		vnější dluh / roční příjmy z vývozu		dluhová služba / roční příjmy z vývozu		riziko předlužení dle IMF ²
	veřejný dluh / HND nebo HDP	trend ¹	veřejný dluh / roční příjem státního rozpočtu	trend ¹	vnější dluh / HND nebo HDP	trend ¹	vnější dluh / roční příjmy z vývozu	trend ¹	dluhová služba / roční příjmy z vývozu	trend ¹			
Keňa	54,2	▲	296,8	▲	35,7	▲	243,8	▲	14,8	▲			
Komory	32,4	▲	113,6	▲	25,3	—	124,6	—	1,9	▲			
Konzská republika	130,8	▲	458,4	▲	56,1	▲	109,8	▲	ND				
Libérie	34,4	▲	116,7	▲	61,3	▲	252,9	▲	3,5	▲			
Madagaskar	36,0	—	244,1	▼	30,3	—	82,2	▲	3,2	▼			
Malawí	59,2	—	233,4	▲	35,1	▲	172,9	▲	5,7	▲			
Mali	35,4	▲	176,8	▲	29,3	—	127,6	▲	4,5	▲			
Mauretánie	56,6	▲	344,5	▲	85,2	▲	207,3	▲	13,2	▲			
Mauricius	64,0	—	281,1	—	155,9	▲	141,9	▲	21,0	▼			
Mosambik	102,1	▲	357,8	▲	100,8	▲	216,5	▲	5,0	▲			
Namibie*	41,3	▲	132,0	▲	60,2	—	172,5	—	ND				
Niger	45,3	▲	211,4	▲	47,2	▲	288,5	▲	9,9	▲			
Nigérie	21,8	▲	351,4	▲	11,0	▲	76,9	▲	6,8	▲			
Pobřeží slonoviny	47,0	—	244,7	▲	34,4	—	105,6	▲	17,6	▲			
Rovníková Guinea	37,4	▲	219,6	▲	9,6	—	19,7	—	ND				
Rwanda	40,5	▲	176,9	▲	37,4	▲	161,4	▲	3,9	▲			
Senegal	48,3	▲	249,4	▲	56,2	▲	212,6	▲	14,2	▲			
Seychely	63,6	—	174,7	—	ND		ND		ND				
Sierra Leone	63,9	▲	424,3	▲	47,3	▲	ND		ND				
Středoafriická republika	52,9	▲	386,1	▼	37,4	—	ND		ND				
Súdán	121,6	▲	1689,5	▲	20,3	▼	387,3	—	4,2	▼			
Svatý Tomáš a Princův ostrov	88,4	▲	370,8	▲	66,6	—	276,3	▼	3,4	▼			
Tanzanie	37,0	▲	232,1	▲	35,4	▲	205,6	▲	8,4	▲			
Togo	75,7	▲	352,0	▲	32,8	▲	105,9	▲	5,8	▲			
Uganda	40,0	▲	266,5	▲	44,3	▲	222,5	▲	3,8	▲			
Zambie	63,1	▲	358,8	▲	65,2	▲	179,4	▲	18,1	▲			
Zimbabwe	82,3	▲	374,8	▲	59,1	—	188,6	—	8,4	▼			
Latinská Amerika, Karibik													
Antigua a Barbuda	86,8	—	416,8	▼	ND		ND		ND				
Argentina	57,6	▲	165,2	▲	33,7	—	367,6	—	ND				
Bahamy	54,6	▲	317,8	—	ND		ND		ND				
Barbados	157,3	▲	553,2		ND		ND		ND				
Belize	99,0	▲	338,6	▲	82,9	—	133,8	▲	9,7	▼			
Brazílie	84,0	▲	278,9	▲	27,0	▲	205,9	▲	36,2	▲			
Dominika	82,7	—	176,9	▼	54,8	▼	121,2	▼	11,7	—			
Dominikánská republika	37,2	—	249,4	—	41,1	—	153,1	—	10,2	▼			
Ekvádor	45,4	▲	141,5	▲	39,3	▲	178,5	▲	29,3	▲			
Grenada	70,4	▼	273,4	▼	49,2	▼	89,0	▼	9,4	—			
Guatemala	24,7	—	228,9	—	31,0	—	156,6	▲	28,6	▲			
Guyana	52,2	▼	172,3	▼	43,5	▼	50,8	—	3,6	▼			
Haiti	31,0	▲	175,7	▲	26,2	▲	138,4	▲	1,5	▲			
Honduras	39,5	—	148,2	—	40,6	—	114,3	—	23,9	▲			
Jamajka	101,0	▼	348,2	▼	103,2	▲	286,0	—	27,3	—			
Kostarika	48,9	▲	351,8	▲	47,5	▲	128,5	▲	14,8	▼			
Kolumbie	49,3	▲	193,6	▲	41,3	▲	232,7	▲	41,6	▲			

Tabulka 1, pokračování – země ohrožené dluhovou krizí (k roku 2017)

země podle regionu	Indikátor		veřejný dluh / HND nebo HDP		veřejný dluh / roční příjem státního rozpočtu		vnější dluh / HND nebo HDP		vnější dluh / roční příjmy z vývozu		dluhová služba / roční příjmy z vývozu		riziko předlužení dle MMF ²
		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹		trend ¹	
Mexiko	54,3	▲	219,3	▲	40,5	▲	101,6	—	14,0	▲			
Nikaragua	33,3	▲	131,6	—	85,3	—	199,1	—	19,8	▲			
Panama	37,8	▲	187,6	▲	91,5	▼	590,5	▲	ND				
Paraguay	19,5	▲	102,4	▲	57,0	—	111,8	—	12,4	—			
Peru	25,4	▲	139,0	▲	33,6	—	127,3	—	21,7	▲			
Salvador	67,9	▲	313,5	—	71,5	—	226,2	▲	20,2	—			
Surinam	69,3	▲	354,1	▲	49,7	—	83,8	—	ND				
Svatá Lucie	70,6	—	291,4	—	39,0	▲	61,5	▼	4,6	▼			
Svatý Kryštof a Nevis*	62,9	▼	208,3	—	20,9	▼	351,5	▲	ND				
Svatý Vincenc a Grenadiny	73,8	—	245,7	▼	42,7	—	117,0	▼	11,6	▼			
Uruguay	65,7	—	220,6	—	68,5	▲	40,3	▼	7,1	▼			
Venezuela	38,9	▼	430,2	▲	43,7	▲	312,8	▲	ND				
Severní Afrika, Střední východ													
Bahrajn	88,5	▲	485,4	▲	147,6	—	339,0	—	ND				
Egypt	103,0	▲	473,5	▲	35,9	▲	190,3	▲	15,1	▲			
Irák	59,7	▲	177,9	▲	38,1	▲	106,6	▲	47,1	▲			
Jemen*	74,5	▲	2.135,0	▲	22,6	▲	18.382,3	▲	ND				
Jordánsko	95,9	▲	367,3	—	75,3	—	198,1	▲	12,4	▲			
Libanon	146,8	—	684,4	—	141,7	—	341,3	▲	70,6	▲			
Maroko	65,1	—	248,3	▲	46,5	▲	125,3	—	9,8	▼			
Tunisko	70,3	▲	288,3	▲	82,8	▲	178,1	▲	17,2	▲			
Evropa, SNS													
Albánie	71,8	—	259,0	▼	69,4	—	198,1	—	10,4	▼			
Arménie	53,5	▲	252,2	▲	85,9	▲	182,4	—	27,0	▼			
Ázerbájdžán	54,0	▲	154,9	▲	39,1	▲	72,1	▲	10,7	—			
Bělorusko	53,4	▲	137,3	▲	75,6	▲	105,7	▲	11,8	▲			
Bosna a Hercegovina	39,5	▼	93,0	—	79,8	—	184,8	▼	15,6	—			
Černá Hora	67,2	▲	164,4	▲	64,4	—	134,5	—	13,4	▼			
Gruzie	44,9	▲	154,4	▲	109,8	▲	181,3	▲	29,4	▲			
Kazachstán	20,8	▲	110,6	▲	118,4	▲	287,1	▲	47,9	▲			
Kyrgyzstán	56,0	▲	163,4	▲	111,2	▲	313,3	▲	29,9	▲			
Makedonie	39,2	▲	135,6	▲	78,9	▲	133,6	—	13,7	▼			
Moldavsko	31,5	▲	104,4	▲	80,7	▲	175,1	▲	10,7	▼			
Srbsko	62,5	—	141,5	▼	89,6	—	153,5	▼	22,0	▼			
Tádžikistán	50,4	▲	170,0	▲	71,3	▲	216,2	▲	26,1	▲			
Turecko	28,3	—	90,7	—	54,1	▲	211,4	▲	40,2	▲			
Ukrajina	71,0	▲	180,7	▲	98,4	▲	179,3	—	20,7	▼			

¹ ▲ nárůst o více než 10 procent; ▼ pokles o více než 10 procent; — stagnace (změna o méně než 10 procent)

² □ nízké riziko předluženosti; ■ střední riziko předluženosti; ■ vysoké riziko předluženosti; ■ platební neschopnost; □ žádné hodnocení rizika ze strany MMF a Světové banky

Zdroje: Světová banka: „Mezinárodní statistika zadluženosti 2019“, data.worldbank.org/products/ids?cid=EXT_WBPubsAlerts_P_EXT; MMF: „Světový ekonomický výhled 2017“, imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/02/weodata/index.aspx a CIA: „Svět v číslech“, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook.

Veškeré údaje jsou platné ke dni 31. 12. 2017, údaje označené * ke dni 31. 12. 2016.

GLOBALNÍ MONITOR STÁTNÍHO DLUHU 2019

společná publikace

erlassjahr.de - Entwicklung braucht Entschuldung e.V. (www.erlassjahr.de)

a Bischöfliches Hilfswerk MISEREOR e.V. (www.misereor.de)